

Advokatforeningens årstale 2011

Advokaten – uavhengig, uredd, ustyrlig.

Om vernet av uavhengighet og behovet for regulering

1 Innledning	side 2
2 Uavhengighet	3
2.1 Innledning	
2.2 Hvorfor er uavhengighet viktig?	
3 Interessekonflikt	5
4 Annerledeslandet Norge: Staten som garantist for advokatenes uavhengighet	6
5 Hvem bør utføre tilsyns- og disiplinærvirksomhet?	8
6 Avslutning	10
Noter	11

1 Innledning

Advokater skal være til bry – det er en del av jobben. Vi taler klientens sak. I utgangspunktet vil klienten være i konflikt med en annen interesse, men de enkelte oppdrag vil være ulike. Vi forsvarer siktede i straffesaker. Vi stiller spørsmål ved ligningsmyndighetenes behandling av arvingen. Vi bistår den trygdede overfor NAV. Vi tar til motmæle mot kommunens forslag om erstatning i forbindelse med ekspropriasjon. Advokaters lojalitet fastsettes ved inngåelsen av det enkelte oppdrag.

Den samfunnsmessige betydning av alle disse enkeltoppdragene kan bli utydelig. Man får ikke øye på skogen for bare trær. Vår rolle i samfunnet er summen av alle enkeltoppdragene og betydningen av dette arbeidet. Vår rolle er å stå i konflikt.

På samme måte som det er grunnleggende for demokratiet å ha opposisjon, er det grunnleggende for rettsstaten å ha kontradiksjon.

Begrepet kontradiksjon er vi fortrolige med fra rettssalen. Men det er i mange ulike sammenhenger advokaten bistår klienten i konflikt og derved utøver kontradiksjon. Det handler om borgerens rett til å ta til motmæle. Advokatens rolle som uredd talsperson for klienten må trygges gjennom rammevilkår, og ikke utelukkende være avhengig av den enkelte advokats mot.

Advokatenes virksomhet berører alle de tre statsmakter. Som premissleverandør for domstolenes avgjørelser er advokatene avgjørende for at den dømmende makt skal fungere. Ved å representere publikum mot staten er vi i tillegg en viktig kritisk røst; vi utfører kontroll med den utøvende makt. Advokatene driver også rettsutviklingen fremover, og gjennom dette berører rollen vår den lovgivende makt. Uten advokatene ville vår samfunnsorden være annerledes.

For den enkelte klient er det nok ikke advokatens samfunnsfunksjon som er den viktigste. Klienten vil ha en våpendrager eller veiviser i sitt enkeltoppdrag. Det er likevel ved utøvelsen av enkeltoppdragene at advokatene fyller sin rolle i vårt demokrati og vårt samfunn.

Retten til å la seg bistå av advokat er nedfelt i regler både nasjonalt og internasjonalt.¹ I enkelte tilfelle vil borgeren også ha rett til kostnadsfri advokatbistand med den begrunnelse at alle skal ha anledning til å få prøvet sine rettigheter og plikter.²

For at retten til advokat skal være reell, må bistanden som gis være av tilstrekkelig kvalitet. Det er den gode advokatbistand borgerne har krav på. Derfor stilles det en rekke krav til advokatene – både i internasjonale rekommandasjoner,³ i lov⁴ og i forskrift.⁵ Advokatene skal opptre med diskresjon og fortrolighet. Vi skal utføre oppdraget for klienten hurtig og samvittighetsfullt. Vi skal opptre saklig og korrekt, og med respekt for retten. Ikke minst skal advokaten være uavhengig. Det er uavhengighet som er mitt tema i kveld.

2 Uavhengighet

2.1 Innledning

Advokaten skal være upåvirket av alle andre interesser enn klientens beste. Det er loven og klienten som skal settes fremst. Dette utgjør kjernen i prinsippet om advokaters uavhengighet. En uavhengig advokatstand utgjør en av pilarene i et velfungerende rettssystem, og uavhengigheten er en kjerneverdi for advokatprofesjonen. Uavhengighet begrunnes ikke i advokatens egen interesse. Det er ikke et profesjonelt privilegium til egen fordel. Hvis rådgivningen skal ha den nødvendige kvalitet må den være uavhengig. God rådgivning kan bare gis av en uavhengig advokat.

Advokatens uavhengighet er en universell standard som flere internasjonale organisasjoner har funnet det nødvendig å fremheve. FN har markert viktigheten av prinsippet ved å oppnevne en spesialrapportør for dommere og advokaters uavhengighet.⁶

FN peker på at uavhengigheten er nødvendig for å verne om borgernes grunnleggende rettigheter. I *Basic Principles on the Role of Lawyers* heter det;⁷

“Whereas adequate protection of the human rights and fundamental freedoms to which all persons are entitled, be they economic, social and cultural, or civil and political, requires that all persons have effective access to legal services provided by an independent legal profession...”

I Europarådsrekommandasjonen om frihet i utøvelsen av advokatyret utdypes dette.⁸ For det første skal statene sikre advokatene uavhengighet i utøvelsen av deres eget yrke. Statene må treffe nødvendige tiltak for å legge til rette for at advokatrollen kan utøves uten urimelig innblanding. Dette henger sammen med at statene har en plikt til å sikre borgerne effektiv tilgang til juridisk bistand gitt av uavhengige advokater. Også advokatforeningene er gitt en selvstendig rolle i de internasjonale rekommandasjoner – ved siden av statene. De oppfordres til å påse at advokatene opptrer uavhengig.

2.2 Hvorfor er uavhengighet viktig?

Som jeg har vist fastslår de internasjonale anbefalinger at uavhengige advokater fremmer og beskytter borgernes rettssikkerhet. Uavhengighet er en forutsetning for at det rettsøkende publikum skal få best mulig juridisk bistand. Advokatenes uavhengighet kommer dermed hver enkelt borger til gode.

Uavhengige domstoler – grunnleggende i et demokrati – forutsetter uavhengige advokater. Domstolene består av retten og dens aktører. Velfungerende og uavhengige domstoler må ha effektiv partskontradiksjon. Hvis domstolen skal treffe beslutninger på riktig og uhildet grunnlag, må argumentene fremføres av uavhengige advokater.

Det er advokatens jobb å stille spørsmålstegn og ta til motmæle ved myndighetenes behandling av klienten. Vår jobb er å være maktkritiske. Da følger det at det også finnes en motinteresse – interessen i at maktkritikken temmes.

Dette ble satt på spissen for en drøy måned siden da det i media ble debattert hvorvidt det er akseptabelt at en justisminister tar kontakt med en advokat i forbindelse med en pågående sak for å dempe advokatens – eller i realiteten klientens – kritikk av myndighetene.⁹ Noen hevdet at dette var storm i et vannglass. Jeg mener dette ga en sjelden anledning til å diskutere advokatens uavhengighet i offentligheten; et tema som ellers er vanskelig å synliggjøre.

Det offentlige er den motparten som advokatene møter i alle straffesaker og i mange sivile saker. Under dagens ordning kan det offentlige ikke bare regulere advokatens adferd i utførelsen av oppdrag hvor staten er motpart, men også senere dømme dem for overtramp. Brysomme advokater kan fratas advokatbevillingen.

Advokatens rolle ligner på journalistens. Journalistenes rolle – den fjerde statsmakt – er å ettergå og kritisere de tre andre statsmaktene. Dette er en betydningsfull rolle i et demokrati. Uavhengighet er nødvendig for å fylle denne oppgaven. Journalistene har uavhengighet og kildevern som ryggmargsrefleks. Samfunnet aksepterer dette. Advokatene burde ha en tilsvarende refleks, og en tilsvarende forståelse fra samfunnets side. Verken journalister eller advokater kan instrueres av myndighetene når det gjelder hvordan de skal utøve sin rolle. Jeg vil hevde at advokatens uavhengighet i alle fall ikke kan være svakere enn den journalistene er tilkjent.¹⁰

Andre yrkesgrupper som advokatene ofte blir sammenlignet med har ikke et slikt grunnleggende krav til uavhengighet. Revisorene er riktignok underlagt krav til uavhengighet,¹¹ men skiller seg fra advokatene og journalistene ved at de opptrer som det offentliges kontrollører. Konsulenter og rådgivere – andre yrkesgrupper det ofte trekkes paralleller til – er ulike fra advokatene ved at deres funksjon verken forutsetter maktkritikk eller uavhengighet fra staten.

På den annen side; advokatykket er i dag mangeartet. Advokatene befatter seg ikke bare med prosess og grunnleggende rettigheter og plikter for individene, men opptrer også som rådgivere for selskaper i mange sammenhenger – også av mer forretningsmessig karakter. Det er stilt spørsmål ved om advokatene i alle henseender skal være underlagt samme normer hva gjelder uavhengighet. Eksempelvis ligner advokatene i mange situasjoner på andre konsulenter som gjerne deltar i en transaksjon; det tenkes kommersielt, og de økonomiske rammebetingelsene er førende. Innslaget av rettssikkerhetstenkning og vaktbikkjefilosofi er i utgangspunktet beskjedt. Likevel har også disse oppdragene en side mot det offentlige. For eksempel kan transaksjoner stå og falle på konsesjoner og tillatelser, og konkurranse- og skattelovgivning skal overholdes. Da er det også her advokatens oppgave å ta til motmæle og være maktkritiske.

Spørsmålet om uavhengighet har to dimensjoner. For at den enkelte advokat skal være uavhengig må han tilhøre en uavhengig stand, og for at standen skal være uavhengig må den bestå av uavhengige advokater.

3 Interessekonflikt

En viktig side av uavhengigheten utøves i hverdagen og i det enkelte oppdrag. Her blir uavhengigheten stadig satt på prøve.

Uavhengighetsutfordringen rammer alle advokater, og kommer fra ulikt hold.

Hvis det forespeilede oppdraget medfører fare for brudd på interessekonfliktreglene,¹² må advokatfirmaet si nei til å påta seg jobben. Det kan ikke spille noen rolle at klienten er det internasjonale konsernet som i mange år har forsynt firmaet med salærer som har gitt god inntjening.

Eneadvokaten på landet må kunne si til bygdas store skogeier at virksomheten er ulovlig og bør opphøre; uten at advokaten tar i betraktning at han i fremtiden vil få ry på seg som en problemskaper – og kan tape oppdrag.

Klienten skal ikke oppleve – eller frykte – at advokaten ivaretar egne eller andre klienters interesser. Det kan være hvor forsvarerne for flere tiltalte i samme straffesak arbeider i samme firma. Det kan være at advokaten den ene dagen oppretter ektepakt for ektefellene, og senere representerer hustruen i forbindelse med skilsmissen.

Da er uavhengigheten ikke i tilstrekkelig grad ivaretatt.

Advokatene kan ikke representere mer enn en interesse i samme sak.

I Regler for god advokatskikk¹³ reguleres advokatenes uavhengighet – slik de internasjonale standarder forutsetter.¹⁴ Reglene innebærer at advokatene ikke skal ha personlige eller økonomiske interesser i en sak, det skal ikke være bindinger til motparten eller andre utenforliggende interesser. Reglene fastsetter også at advokatene skal ha avstand til klientene, slik at vi også kan gi dem upopulære råd. Advokaten skal ikke være et mikrofonstativ for klienten.

Reglene er utformet etter føre var-modellen, som en forsiktighetsforanstaltning. Vi ser dessverre at advokater tøyser regelverket.

Er det risiko for en interessekonflikt skal man si nei til et oppdrag; det gjør vondt, men det er helt avgjørende for tilliten til advokatstanden og egen profesjonell integritet. Fristelsen til inntjening må vike.

4 Annerledeslandet Norge: Staten som garantist for advokatenes uavhengighet

Uavhengighet sikres ikke alene ved å pålegge advokatene plikter. Vel så viktig er det at de institusjonelle rammene legger til rette for at advokatene skal være uavhengige. Det er derfor ikke likegyldig hvem som regulerer og fører tilsyn med advokatbransjen. Er tilsynet for sterkt knyttet til den utøvende myndighet, vil det være vanskelig å hevde at man har en uavhengig advokatstand.

Advokatforeningen fastsetter innholdet i Regler for god advokatskikk.¹⁵ De øvrige regler for advokatvirksomhet blir til ved myndighetenes penn, og finnes i første rekke i advokatforskriften og domstoloven.

Medlemmene i disiplinærutvalget – som treffer beslutninger i klagesaker i første instans – er oppnevnt av Advokatforeningen. De øvrige tre tilsyns- og disiplinærorganene – Disiplinærnemnden, Tilsynsrådet for advokatvirksomhet og Advokatbevillingsnemnden – består av medlemmer oppnevnt av staten.¹⁶

Dette betyr at det offentlige spor er dominerende, og innslaget av uavhengighet fra den utøvende makt er begrenset – både hva gjelder regulering og tilsyn. Dette er etter mitt syn problematisk.

Det norske system er en ordning vi er ganske alene om å ha.

I de fleste utviklede land er det landets advokatforening som fører tilsyn med advokatene. Dette er ansett som en forutsetning for at advokatene skal kunne inneha den uavhengige rollen jeg har beskrevet for dere.

Vår ordning er en svakhet ved det norske rettssamfunn.

Det danske justisdepartementet fikk i 2006 utredet ulike modeller for organisering av tilsyns- og disiplinærsystemet. I utredningen ble den norske ordningen avskrevet fordi den ikke sikrer advokatene fullstendig uavhengighet fra statsmakten.¹⁷ Det er tankevekkende at de har registrert den manglende formelle uavhengighet i vår struktur, mens det her hjemme ikke har blitt debattert.

Jeg stiller ingen spørsmålstegn ved integriteten til de som i dag innehar verv i disiplinær- og tilsynsorganene. Men kan vi som en moden rettsstat være tilfreds med et prinsipielt svakt system? Jeg mener en rekke hensyn taler for å reformere dagens system, slik at advokatene sikres den nødvendige formelle uavhengighet fra staten.

Her kan det trekkes paralleller til den reform som fant sted for ti år siden i domstolene.¹⁸ Da ble Domstolsadministrasjonen og Innstillingsrådet for dommere opprettet. Bakgrunnen for dette var blant annet ønsket om å ytterligere markere dommernes uavhengighet fra den utøvende myndighet. Ikke fordi man kunne påvise manglende uavhengighet blant dommerne, men fordi den daværende ordning kunne oppfattes som prinsipielt uheldig.

Maktfordelingssynspunkter tilsier at heller ikke advokatene bør være under den utøvende myndighets kontroll. Domstolene er en uavhengig statsmakt der advokatene gir grunnlaget for dommen gjennom uredd kontradiksjon.

Sikres disiplinær- og tilsynsorganene uavhengighet fra staten, vil dette dessuten bringe Norge nærmere tilstanden i øvrige land og den *best practice* som FN og Europarådet skisserer. De internasjonale rekommandasjoner innebærer at det er advokatforeningen selv som bør etablere og utøve disiplinærmyndighet.¹⁹ Det heter videre at spørsmål som gjelder utstedelse og inndragning av advokatbevillinger bør fattes av et uavhengig organ.²⁰

Dagens system må endres.

5 Hvem bør utføre tilsyns- og disiplinærvirksomhet?

Nå til vurderingen av hvem som i stedet bør utøve disiplinær- og tilsynsmyndighet over advokatene. Hensynet til tillit, kvalitet og effektivitet må være avgjørende.

Det er vesentlig at vi får en ordening som har *tillit* i befolkningen. Advokatene gjør en viktig oppgave for klientene, og man må ha tiltro til at tilsynet med advokatene blir gjennomført på en kompetent og grundig måte.

Medlemmene i disiplinær- og tilsynsorganet bør ha ulik bakgrunn og representere ulike interesser. Forbrukerinteresser er viktig i denne sammenheng, men også andre interesser, bl.a. bør næringslivet, domstolene og lovgiver være representert. Medlemmene av tilsyns- og disiplinærorganet bør derfor oppnevnes fra ulike organisasjoner – fra forbrukerrådet, NHO og Dommerforeningen – i tillegg til Advokatforeningen. Representanter for det offentlige bør oppnevnes av Stortinget.

Det er helt vesentlig at ingen av de som oppnevner medlemmer til tilsyns- og disiplinærorganet, kan oppnevne et flertall, og på den måten ha avgjørende innflytelse på beslutningene som treffes om advokatene og deres virksomhet. Dette gjelder først og fremst staten, men også advokatene selv.

Mitt poeng er ikke – som enkelte har uttrykt bekymring for – at advokatene alene skal passe på sine egne, men jeg vil unngå at staten gjør det.

Sekretariatsfunksjonen til dette tilsyns- og disiplinærorganet, bør derimot utføres av profesjonen selv – av Advokatforeningen. Profesjonen vet hvor skoen trykker ved at den har et oppdatert bilde av hva som skjer innen yrket. Det er også profesjonen selv som har best kunnskap om de særtrekk advokatrollen besitter som en del av rettsstaten.

Kvaliteten på kontrollen med advokatene vil bli best hvis den gjennomføres av profesjonen selv.

Dette vil også være i overensstemmelse med FN og Europarådets anbefalinger som jeg har redegjort for tidligere.

Så over til *effektivitetshensynet*. Ved en av reform av dagens ordening må vi få et system som er enklere og mer effektivt enn det som eksisterer i dag. Hvem av dere som er til stede her i kveld kan forklare forskjellen mellom våre ulike disiplinær- og tilsynsorganer? Jeg roter.

Det kan ikke være slik at det bare er den innerste sirkel i Advokatforeningen og Tilsynsrådet som forstår systemet. Advokatene – de dette gjelder – har også problemer med å skille organene fra hverandre. Daglig opplever både vi i Advokatforeningen og de ansatte i Tilsynsrådet at advokater henvender seg feil.

Ikke bare er systemet vanskelig å forstå, det fører også til tungvinte prosesser og unødvendig lang saksbehandlingstid. I saker hvor en advokat er tiltalt for straffbare handlinger kommer dette på spissen. Da skal først retten avsi sin dom. Denne skal så bli rettskraftig. Dersom advokaten dømmes kommer spørsmålet om tilbakekall av bevillingen opp. Da skal først Tilsynsrådet vurdere om det vil innstille på tap av bevilling, før saken går videre til Advokatbevillingsnemnden. Advokatbevillingsnemnden kan ikke av eget tiltak frata en advokat bevillingen. Er advokaten medlem av Advokatforeningen kommer spørsmålet om eksklusjon opp i etterkant av at bevillings-spørsmålet er avgjort. Da er det en ny kontradiktorisk behandling før Advokatforeningens hovedstyre treffer sitt vedtak. I tillegg har det i praksis vist seg at organene utøver sin kompetanse på en slik måte at deres ulike funksjoner glir over i hverandre – selv om dette ikke var hensikten. Det hele blir svært uoversiktlig, og en effektiv beslutningsprosess blir umulig. Nær sagt enhver endring av dagens system vil medføre betydelige forbedringer.

En mulig løsning kan se slik ut:

Ett organ som kan ilegge sanksjoner i disiplinær- og tilsynssaker, herunder saker som gjelder advokaters bevilling. Dette vil gi et enklere og mer oversiktlig system, samtidig som uavhengigheten ivaretas.

Staten vil ha den overordnede regulatoriske kompetansen ved at den i en advokatlov fastsetter de krav som stilles til advokatene. De regler om advokaters virksomhet som i dag finnes i advokatforskriften, må løftes inn i advokatloven. Dette er nødvendig for å skape en større avstand mellom den utøvende makt og advokatene.

Vi kan ikke garantere at en ordning med uavhengighet i disiplinær- og tilsynssaker blir ufeilbarlig. Men advokatprofesjonen står uansett til ansvar for offentligheten og klienten. Åpenhet og innsyn vil stå sentralt, og som i dag vil alle beslutninger være offentlige. Domstolskontroll med beslutningene er også selvsagt.

Tidligere har tilsvarende forslag strandet i Advokatforeningen fordi man har lagt til grunn at en slik ordning forutsetter obligatorisk medlemskap og er i strid med organisasjonsfriheten. Obligatorisk medlemskap er imidlertid bare en av flere mulige løsninger. I Danmark er det nedfelt i *retsplejeloven* at Det Danske Advokatsamfund utgjøres av alle danske advokater.²¹ Kanskje er dette løsningen også i Norge. I praksis kan det gjøres ved at det stilles som vilkår for å få advokatbevilling at man undergir seg det tilsyn som er fastsatt i loven.

Økonomisk vil en reform innebære en gevinst. Dagens offentlige tilsyn betales fullt ut av advokatene selv.²² Med en forenkling av systemet vil man få et billigere system.

Staten bør ikke lenger kunne frata advokatene bevillingen. Dette strider mot prinsippet om at advokatene skal være uavhengige. I Sverige er det slik at alle advokatbevillinger gis og eventuelt inndras av advokatforeningen. Til tross for dette har Sveriges Advokatsamfund tatt til orde for at advokaters uavhengighet må grunnlovsfestes.

6 Avslutning

Regelverket for advokater er modent for gjennomgang og revisjon. Jeg har i en tidligere årstale tatt for meg advokatenes taushetsplikt og hevdet at den må lovfestes i advokatlov. Andre eksempler er reglene om praksiskrav for advokatbevilling og eierskapsregler. I det framtidige lovarbeidet må advokaters uavhengighet fra staten også stå sentralt.

Dette er den siste årstalen jeg holder for dere. Til neste år vil det være en ny leder i Advokatforeningen. I vår forening er ikke et lederskifte dramatisk. Vi representerer alle en lang tradisjon i vern av advokatrollen, til beste for klienten og rettssamfunnet.

Før jeg avslutter vil jeg minne dere på overskriften til denne talen: ”Advokaten – uavhengig, uredd, ustyrlig”. Tittelen er ment som en delvis konstatering.

Uavhengigheten er et nødvendig vilkår for advokatvirksomhet i en rettsstat. Uavhengighetskravet er så sentralt at det av en rekke organisasjoner er formulert som et universelt krav til advokatstanden. Jeg har villet påvise at disiplinær- og tilsynssystemet i Norge er organisert slik at uavhengigheten ikke er sikret i tilstrekkelig grad.

I overskriften er advokaten også omtalt som ”uredd”. Den enkelte kan selvsagt være både forsiktig og engstelig, men advokaten må ha rammer som gir mulighet til å være uredd på vegne av klienten.

Advokater følger ikke alltid reglene. Derfor har jeg også betegnet advokaten som ”ustyrlig” og han må derfor disiplineres. Profesjonsmessig uavhengighet forutsetter at profesjonen også må underkaste seg et disiplinær- og tilsynssystem.

Da er det viktig at de vi skal markere uavhengighet fra ikke er de samme som styrer kontrollorganene.

Vi må få en advokatlov. Disiplinær- og tilsynsordningen må organiseres slik at den er uavhengig av staten. Den må forenkles og forbedres. Advokaters taushetsplikt må lovfestes. En lang rekke forhold knyttet til profesjonen må gjennomgås og reguleres. Dette er nødvendig for å tydeliggjøre advokatenes rolle i rettssamfunnet. Ved lovgivning bør samfunnet definere advokatenes plass i rettsstaten. På vegne av Advokatforeningen har jeg talt om dette i nesten fire år. Jeg håper at denne lange taletid nå snart vil medføre at det nedsettes en lovkommissjon.

Vi må få en advokatlov hvor uavhengighet fra den utøvende makt lovfestes.

Takk for oppmerksomheten!

Noter

- 1 Jf eksempelvis forvaltningsloven § 12 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art. 6.
- 2 Jf rettshjelpsloven.
- 3 Jf FNs *Basic Principles on the Role of Lawyers*, 7. september 1990 og Europarådets rekommandasjon *Freedom of exercise of the profession of lawyer*, Rec(2000)21.
- 4 Jf eksempelvis domstoloven kap. 11.
- 5 Jf advokatforskriften av 20. desember 1996. Se særlig kap. 12 hvor Regler for god advokatskikk er inntatt.
- 6 Se <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Judiciary/Pages/IDPIndex.aspx>
- 7 Jf fortalen.
- 8 Jf rekommandasjonens prinsipp I, III og IV.
- 9 Se eksempelvis Aftenposten 11. oktober 2011 side 1.
- 10 Under fremføringen av talen ble det her vist klipp fra Aktuelt, vist på NRK 11. oktober 2011.
- 11 Jf revisorloven kap. 4.
- 12 Jf Regler for god advokatskikk pkt. 3.2 (advokatforskriften kap. 12)
- 13 Jf advokatforskriften kap. 12.
- 14 Jf Europarådets rekommandasjon *Freedom of exercise of the profession of lawyer*, Rec(2000)21 prinsipp III.
- 15 Jf domstoloven § 224 annet ledd.
- 16 Jf domstoloven § 225 annet ledd, § 226 første ledd og § 227 første ledd.
- 17 Jf Betænkning om retsplejelovens regler om advokater – Betænkning nr. 1479/2006 pkt. 5.1.3.6.2.
- 18 Se Ot.prp. nr. 44 (2000-2001).
- 19 Jf Europarådets rekommandasjon *Freedom of exercise of the profession of lawyer*, Rec(2000)21 prinsipp III, V og VI, samt FNs *Basic Principles on the Role of Lawyers*, 7. september 1990 pkt. 26 flg.
- 20 Jf Europarådets rekommandasjon *Freedom of exercise of the profession of lawyer*, Rec(2000)21 prinsipp I nr. 2.
- 21 Jf § 143.
- 22 Jf advokatforskriften §§ 4-3, 5-2 og § 6-1 gitt med hjemmel i domstoloven §§ 219 og 227.